

OIKEUSMINISTERIÖLLE

Asia: Lausunto käsittely- ja oikeusastejärjestyksen muuttamista rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista ja kansainvälistä perheoikeutta koskevissa asioissa (mietintöjä ja lausuntoja 2/2014)

Viite: Oikeusministeriön lausuntopyyntö 3.2.2014 OM 5/41/2013

Pyydettynä lausuntona Tuomariliitto esittää kunnioittavasti seuraavaa.

Mietinnön lähtökohdat

Mietinnöstä ilmenee, että Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annettua lakia (EU-luovuttamislaki) sekä rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä annettua lakia (pohjoismainen luovuttamislaki) ehdotetaan muutettavaksi siten, että valituslupajärjestelmä ulotetaan mainittuihin lakeihin perustuviin käräjäoikeuden ratkaisuihin. Siten käräjäoikeuden ratkaisuun haettaisiin muutosta korkeimmalta oikeudelta, jos korkein oikeus myöntää valitusluvan. Lisäksi mietinnössä ehdotetaan, että EU-luovuttamisasiat keskitetään nykyään toimivaltaisten Helsingin, Oulun, Pirkanmaan ja Pohjois-Savon käräjäoikeuksien sijasta yksinomaan Helsingin käräjäoikeuteen.

Vielä mietinnöstä ilmenee, että Helsingin hovioikeudessa ensimmäisenä oikeusasteena ratkaistavat ulkomaisen päätöksen tunnustamista ja täytäntöönpanokelpoiseksi julistamista koskevat asiat samoin kuin lapsen palauttamista koskevat asiat ehdotetaan käsiteltäväksi ensimmäisenä oikeusasteena Helsingin käräjäoikeudessa. Siellä annettuun ratkaisuun haetaan muutosta Helsingin hovioikeudelta ja edelleen korkeimmalta oikeudelta, jos korkein oikeus myöntää valitusluvan. Lisäksi mietinnössä ehdotetaan, että ulkomaiset avioeropäätökset voidaan tunnustaa ilman tuomioistuimen vahvistusta nykyistä laajemmin.

Ehdotukset perustuvat oikeudenhoidon uudistamisohjelmaan vuosille 2013–2025. Luovuttamisasioita koskevan ehdotuksen taustalla on huoli siitä, ettei korkein oikeus voi keskittää voimavarojaan sen kannalta tärkeiden valituslupa-asioiden käsittelyyn ja ennakkopäätösten

antamiseen, kun se joutuu sitomaan rajallisia resurssejaan luovuttamista koskevien kiireellisten valitusten käsittelyyn viiden jäsenen kokoonpanossa. EU-luovuttamisasioita koskeva ehdotus perustuu myös ajatukseen, että Helsingin kärjäoikeus erityistä asiantuntemusta omaavana käsittelee EU-luovuttamisasiat, joiden määrä kokonaisuutena arvioiden ei ole kovin suuri. Eräitä kansainvälisiä perheoikeudellisia asioita koskevan ehdotuksen taustalla puolestaan on huoli siitä, että hovioikeuden voimavaroja käytetään muuhun kuin sen perustehtävään eli muutoksenhakutuomioistuimena toimimiseen. Ehdotus perustuu myös ajatukseen, että kärjäoikeudessa noudatettava hakemusasioiden käsittelyjärjestys voisi muutoinkin olla joustavampi ja soveliaampi eksekvatuuriasioiden ratkaisemiseen kuin hovioikeudessa noudatettava menettely. Ehdotusten johdosta oikeusastejärjestyksen uskotaan muuttuvan nykyistä järkevämmäksi ja tarkoituksenmukaisemmaksi rikoksenteikijän luovuttamista sekä kansainvälistä perheoikeutta koskevissa asioissa.

Tuomariliitto pitää mietinnön lähtökohtia sinänsä hyväksyttävänä.

Kuten mietinnöstäkin ilmenee, oikeudenmukainen oikeudenkäynti on yksi oikeudenkäynnin kulmakivistä. Oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kuuluu olennaisena osana muun muassa tehokas muutoksenhakuoikeus ja oikeus saada asiansa käsitellyksi joutuisasti. Tuomariliitto katsoo, etteivät ehdotukset mietinnöstä ilmenevässä muodossa vaarantane edellä puheena olleita Suomen perustuslaista ja Suomea sitovista kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksista johtuvia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ydinelementtejä.

Erikseen Tuomariliitto kiinnittää vielä huomiota seuraavaan.

Muutoksenhakuoikeus EU-luovuttamisasioissa

Kuten mietinnöstä ilmenee, EU-pidätysmääräyksen täytäntöönpanoa koskeva päätös on menettelyllinen ja merkitsee ainoastaan sen kysymyksen ratkaisemista, luovutetaanko henkilö pidätysmääräyksen antaneeseen jäsenvaltioon syytetoimia tai rangaistuksen täytäntöönpanoa varten. Päätöksessä ei oteta kantaa epäillyn syyllisyyteen tai rikoksesta määrättävään rangaistukseen. Päätös ei mietinnössä todetuvin tavoin siten ole Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7. lisäpöytäkirjassa tarkoitettu rikostuomio. Koska päätös ei ole rikostuomio, luovutetuksi määrätyn henkilön oikeusturva ei välttämättä edellytä, että hänellä on rajoittamaton muutoksenhakuoikeus

käräjäoikeuden päätöksestä.

On totta, että luovuttamisella on huomattava merkitys luovutettavaksi määrätyn henkilön kannalta ja että luovutettavaksi määrätyn henkilön oikeusturvaan sen vuoksi pitää kiinnittää erityistä huomiota. Kuten erityisesti hovioikeudenneuvos Antilan eriävästä mielipiteestä käy ilmi, ehdotus merkitsee tosin sitä, ettei korkeimmalla oikeudella muutoksenhakutuomioistuimena ole ehdotonta velvollisuutta tutkia käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta ja oikaista siinä olevia virheellisyyksiä. Vaikka korkeimmalla oikeudella ei tällaista velvollisuutta ole, korkeimmalla oikeudella on kuitenkin mahdollisuus ratkaisun oikeellisuuden tutkimiseen ja siinä olevien virheellisyyksien korjaamiseen. Tuomariliitto pitää todennäköisenä, ettei se, että ratkaisun oikeellisuuden tutkiminen ja siinä olevien virheellisyyksien korjaaminen on oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 3 §:ssä säännellyn valitusluvan takana, estä luovutettavaksi määrätyn oikeutta saada asiansa tutkituksi niissä tapauksissa, joissa luovutettavaksi määrätyn oikeusturva sitä aidosti edellyttää. Tuomariliiton käsityksen mukaan ehdotus täyttää tehokkaan muutoksenhaun edellytykset ja on myös perustuslain 21 §:n ja Suomea velvoittavien kansainvälisten sopimusten mukainen.

Asioiden joutuisa käsittely EU-luovutusasioissa

Kuten mietinnöstä ilmenee, EU-luovutusasiat on käsiteltävä kiireellisinä. Muun muassa EAW-puitepäätös edellyttää, että luovutusmenettely on saatettava päätökseen puitepäätöksessä edellytetyissä määräaajoissa. Asian joutuisa käsittely on tärkeää myös luovutettavaksi vaaditun oikeusturvan kannalta. Mietinnössä todetuin tavoin EU-luovuttamisasioiden käsittelyaikataulu on seuraava. Käräjäoikeuden on käsiteltävä luovuttamista koskeva vaatimus 26 päivässä, jos luovutettavaksi vaadittu ei ole suostunut luovutukseen. Valitusaika on 7 päivää luovutus päätöksestä ja vastausaika 7 päivää muutoksenhakuajan päättymisestä. Korkeimman oikeuden on annettava ratkaisunsa 20 päivän kuluessa vastauksen toimittamiselle varatun määräajan päättymisestä. Tuomariliitto pitää mahdottomana sellaista vaihtoehtoa, että EU-luovuttamisasia käsiteltäisiin kolmiportaisessa mallissa 60 päivässä kiinniottoajankohdasta. Joka tapauksessa tällaisten määräaikojen noudattaminen vaarantaa luovutettavaksi vaaditun oikeusturvan paljon suuremmassa määrin kuin mietinnöstä ilmenevä ehdotus. Tuomariliitto ei myöskään pidä tarkoituksenmukaisena sitä hovioikeudenneuvos Antilan eriävästä mielipiteestä ilmenevää näkemystä, että EU-luovuttamislakiin otettaisiin uudet kolmiportaiseen järjestelmään soveltuvat säännökset muutoksenhakuajoista, koska tämä mitä ilmeisimmin johtaisi joko määräaikojen pidentymiseen entisestään tai ainakin aiempaa tiukempiin määräaikoihin, joiden noudattaminen olisi vaikeaa.

EU-luovuttamisasioiden keskittäminen Helsingin kärjäoikeuteen

Tuomariliitto toteaa, että kaikilla EU-luovuttamisasioita tällä hetkellä käsittelevillä kärjäoikeuksilla on sinänsä valmiudet sekä koulutuksen ja kokemuksen kautta hankitut edellytykset käsitellä EU-luovuttamisasioita. Kuten ehdotuksesta ilmenee, viime vuosina käsiteltyjen EU-luovuttamisasioiden kokonaismäärä on ollut melko vähäinen, eikä se edellytä asioiden hajauttamista edes kaikkiin asioita nykyisin käsittelevään neljään kärjäoikeuteen. Koska luovutettavaksi määrätty mietinnössä todetuin tavoin yleensä kuljetetaan pidätysmääräyksen antaneeseen jäsenvaltioon Helsinki-Vantaan lentoaseman kautta ja koska Helsingin kärjäoikeus päivystää jatkuvasti virka-ajan ulkopuolisinkin aikoina, on tarkoituksenmukaista, että määrältään vähäiset luovuttamisasiat keskitetään Helsingin kärjäoikeuteen. Helsingin kärjäoikeudella on luovuttamisasioita eniten käsittelevänä kärjäoikeutena hyvä asiantuntemus asiassa. Asiat eivät tosiasiallisesti tule kenen tahansa virkaa Helsingin kärjäoikeudessa hoitavan kärjätuomarin käsiteltäväksi. Työjärjestyksestä johtuu, että luovuttamisasioiden käsittely on keskitetty pakkokeinoja käsitteleville tuomareille. Näin asiantuntemus on turvattu Helsingin kärjäoikeudessa myös käytännössä.

Kansainvälisten perheoikeudellisten asioiden siirto Helsingin hovioikeudesta kärjäoikeuteen

Tuomariliitto kannattaa kansainvälisten perheoikeudellisten asioiden siirtoa Helsingin hovioikeudesta kärjäoikeuteen. Tuomariliitto ei pidä ongelmallisena sitä, että kansainväliset perheoikeudelliset asiat siirretään kärjäoikeuteen, jossa niitä ei ole aiemmin käsitelty. Tuomariliiton näkemyksen mukaan kärjäoikeudella on tähän valmiudet: joudutaanhan kärjäoikeudessa muutoinkin jatkuvasti opettelemaan uusia asioita. Lasten palauttamista koskevien asioiden osalta Tuomariliitto pitää ehdotusta erityisen onnistuneena. Täytäntöönpanovaiheessa vältetään yksi mutka, kun hovioikeuden tai korkeimman oikeuden ei tarvitse enää toimittaa päätöstä ulosottoviranomaiselle kärjäoikeuden kautta.

Kansainvälisten perheoikeudellisten asioiden keskittäminen Helsingin kärjäoikeuteen

Tuomariliitto yhtyy siihen mietinnöstä ilmenevään näkemykseen, että kansainvälisiä perheoikeudellisia asioita on lukumääräisesti vähän ja että joukossa on hyvinkin erilaisia tilanteita. Tuomariliitto katsoo, että tästä johtuen on tärkeätä, että oikeuskäytännön yhtenäisyys ja asioiden asiantunteva käsittely taataan. Parhaiten tämä tapahtuu mietinnössä ehdotetulla tavalla eli keskittämällä asiat yhteen kärjäoikeuteen. Ilmeistä on, että mitä pienemmälle määrälle

kärjäjätuomareita asiat jaetaan, sitä paremmin ja sujuvammin ne voidaan käsitellä. Koska Helsingin kärjäjäoikeus on suuri yksikkö, keskittäminen on mahdollista toteuttaa siellä ilman sanottavia ongelmia.

Muutoksenhaku kansainvälisissä perheoikeudellisissa asioissa

Tuomariliitto yhtyy siihen mietinnöstä ilmenevään näkemykseen, että kansainväliset perheoikeudelliset asiat harvoin ovat siinä määrin kiireellisiä kuin esimerkiksi EU-luovuttamisasiat. Sen vuoksi ei ole erityistä perustetta poiketa normaalista muutoksenhakujärjestyksestä. Tuomariliitto hyväksyy ehdotuksen siitä, että kärjäjäoikeuden ratkaisuun haetaan muutosta hovioikeudelta, jonka ratkaisusta on valituslupaa edellyttävä muutoksenhakuoikeus korkeimpaan oikeuteen.

Johtopäätökset

Tuomariliitto kannattaa mietinnöstä tarkemmin ilmenevää ehdotusta mietinnössä ilmenevillä sekä tässä lausunnossa todetuilla perusteilla.

Lausunnon valmistelemisesta ovat vastanneet kärjäjätuomari Satu Saarensola ja kärjäjätuomari Anne Heimola.

Kouvolassa 14.3.2014

Aki Rasilainen

Tuomariliiton puheenjohtaja, hovioikeudenneuvos